

ficar de primer 'calcular minuciosament, mesquina-
ment', mot d'origen obscur, però prob. relacionat amb
el gòtic *SKATTJAN 'avaluar el valor de quelcom, fer-
ne estimació' i potser resultant de la combinació del
mot gòtic amb el seu sinònim llatí AESJTIMARE. □ 5
1.ª doc.: *escatmar*, S. XIII; *escamnar*, fi S. xv; *esca-*
mar, S. XIX; *escatimar*, 1874, en castellà, c. 1260; *es-*
càtima apareix un cop com a mot català c. 1390.

Ja va usar *escatmar* Jaume I en la *Crònica*: «d'a-
quels que trobem que fan mal pengem-ne vint, per
comte; e si no trobam d'aquels, prengam d'aquels
primers que trobem, e pengem-los per ço que s'*escat-*
men» (Ag., 140).¹ Del mateix temps és *RMa.*, en el
qual *scatmar* es llegeix clarament, amb caràcter de
glossa cat., traduïnt el ll. *disciplinare* i l'ar. *nišâcaš*
(«corrigir quelqu'un et le rendre sage en châtiant un
autre», Dozy, *Suppl.* I, 764b); en fi *escatma* en el *Tor-*
cimany d'Aversó (c. 1390), § 279.1. En el poema de
la Vida Marina, fi S. XIV, Massó i Torrents llegí «Si-
ls volets *escammar* / no-us y cal may tornar» (*RHisp.*
IX, 244): com que *-tm-* es canvia naturalment en
-mn-, potser és a tort que hom ha dubtat d'aquesta
llició suposant que s'hagi de llegir *escamnar*. Ací tin-
dríem, doncs, un vell antecedent de l'actual *escamar*,
a penes canviat.

No cal dubtar, però, que la forma normal en ca-
talà fou, des d'antic fins als últims temps, *escamnar*,
l'única que encara admeten el *DFa.* i els lèxics del
S. XIX. Ja la tenim en Carbonell (fi S. XV) i en el *Mi-*
serere de Pons (*DAG.*), i deu ser el que entenia pro-
nunciar en el seu llenguatge rossellonès el senyor de
Peira Pertusa quan escrivia l'any 1413 a Ferran d'An-
tequera que «él havia longament la casa d'Araguó
servida, e que lo senyor rey, vostre oncle, que Diu
perdó, l'avia mal gualardonat e --- que él era tant
scapnat de vostre oncle --- que si la vostra senyoria
lo volia per vostre servidor, que fos de vostra mercè
--- per vostra letra metre-l en segur ---», en un mot
aquest noble semi-francès oferia passar-se al partit
castellà (*CoDoACA* III, apèndix, p. 95); *-apn-* = *-abn-*
lleu variant al·lofònica de *-amn-*, i encara més proba-
ble que hi hagi tilde oblidada i estigui per *escampnat*;
en un mot: grafies com *da(m)pnatge*.

El diccionari Aguiló dona de la grafia *escamnat*
de la boca ('nafrat' parlant d'un cavall) un exem-
ple de 1544; i és encara la forma registrada per La-
cavalleria: «*escamnar a algú*: alíquem male accipere,
male multare; *jo só estat escamnat*, jo-m guardaré de
trobar-me al mateix lloc» i encara el *DTo.* de 1757.
És la que sentim encara en les comarques conserva-
dores del Princ.: vaig anotar «estic *askamnát*» a Oló
(Bages), i *escamnar* 'escarmentar' a Tona (Osona),
l'any 1935; *AlcM* diu que ho diuen així per 'posar
reclós' a Ribes, Vic i Solsona-Cardona, el *DAG.* a
Mall. i Tort.; i *escamnar-se* per 'endurir-se la carn i
altres viandes quan les couen', a Badalona, p. ex. els
cigrons, la carn dura, segons el *DAG.* i el *DFa.*

Des d'aquí és normal que es canviï en *escamnar* en
boca de mallorquins: «flocs qui adornau aquest
camp, / quedau, quedau *escamnadas*, / quant veis

qu'en la flor del món / romanc jo com un espàrech»
en el *Piramo y Tisbe* de l'humorista G. Roca i Seguí
(1742-1813, *JMBover*, *BiEscrBal.* II, 278.82.2); *es-*
camnador 'confessionari de mitja galta: post amb una
reixeta clavada al braç d'una cadira' (a l'Alt Bergue-
dà, *DAG.*; al Berguedà i Cardener, *AlcM*). D'ací a
escornar no hi ha més que un pas (potser a través
d'**escaunar* × *escannar*) i sembla que s'ha donat a l'Al-
ta Cerdanya: «la nora de la casa es va sentir presa
altra vegada carn endins --- el seu home, *escornat*
una primera vegada, veient-la estovar-se i arrodonir-se
un poc cada dia, la vigilà sense dir res», Ant. Cayrol
(Cerdà, *Cont.*, 25 i gloss.).

Tanmateix el fet és que en el català central la for-
ma coneguda era només *escamar*. ¿Castellanisme, com
semblen implicar el *DFa.*, *DAG.* i *AlcM*, en abstenir-se
enterament de registrar aquesta forma? D'una banda
el mot és recent en castellà [c. 1770, Terreros; manca
DAut., el *DACEsp.* el registra en l'ed. 1843], sembla
que no hi sigui anterior al català. D'altra banda ni en
les famílies de la millor tradició lingüística barcelo-
nina es deia altra cosa que *escamar-se*, o *estar escamat*,
a princ. del nostre segle (ho havia sentit bastantes ve-
gades a Fabra mateix, al meu pare, a llurs col·legues i
amics dels diversos sectors ciutadans).² I realment tro-
bem *escamat* en bons models de prosa narrativa del
període antic dels escr. Renaix. «--- Paraulas capaças
d'entendrir a un sant de pedra; per això 't dich que
pera missioner... —Que te'n burles?, preguntà en
Bosch mitj *escamat* —que és cas, home, que és cas!»,
Vidal i Valenciano (*Ros. d'estiu*, 300, c. 1870-5); «un
desig de relatar graciositats d'en Llufs, que sols la por
que li feya la Madrona, ab son rigor d'*escamada*, po-
dia contenir», Noller (*La Pap.*, p. 35).

Tot reconeixent que no en podem estar segurs,
m'inclino, doncs, a creure que *escamat* no és castella-
nisme, i probt. no té més d'castellanat que el més
rural i tradicional *escamnat*, car com a resultat fonètic
d'un primitiu *escatimar*, únic que ben verament po-
dem qualificar de medieval, tant o més explicable és
escamar que *escamnar*: *-tm-* passava naturalment, na-
sallitzant per assimilació, de primer a *-nm-* i aquest en
part es transposaria en *-mn-*; però encara més inevita-
ble era que acabés assimilant-se del tot, en *-mm-* (*es-*
cammar, S. XIV) i *-m-*. Altrament *escamar* no és sola-
ment cat. i cast., sinó també mot popular i dialectal
portuguès: *escamar-se* «zangar-se» i (com a «chulo»)
escamado «zangado, amuado, que fala mal de tudo»
(Fig.), *velhaco escamado* «fino e cadimo» (Moraes).
I base dialectal: suletí *azkamatu* «donner une frottée,
une râcle, rosser un homme», «éplucher», «démêler,
faire bouffer un écheveau».

Com que les etimologies donades fins aleshores
(*DACEsp.*; Spitzer, nota molt breu i desencertada en
LexikK, p. 152; «obscur» *AlcM*) valien ben poc o
res,³ en el *DCEC* vaig proposar-ne una que topava
amb greus o insuperables obstacles fonètico-morfolò-
gics, si bé almenys estava ben fundada semàntica-
ment; per això i per les variants que s'hi oposaven,
acabava jo, però, amb un arronsament d'espàtilles.